

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש
אמור
אייר התשפ"ה בשל"ו
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין ספירת העומר, המשך ביאור דעת הרמב"ם וסיעתו שגם בזמן הזה היא מצוה מן התורה, והטעם שכתב לכך בספר ערוך השלחן, כי התורה הופכת בהמה לאדם. ותגובה למכתב שקיבל מרן שליט"א בעניין זה, ובעוד עניינים נוספים שדיבר עליהם בשיעורים האחרונים.

תשובה לטוען על ביאור הערוך השלחן בדעת הרמב"ם, וביאור ספר מלמד התלמידים, בעניין חג השבועות שהוא לא תמיד ביום החמשים.

אין להוכיח מכך שהרמב"ם הביא את מצות ספירת העומר בהל' תמידין ומוספין, ולא בספר זמנים, כי לדעתו ספירת העומר בזה"ז איננה מדאורייתא. ואין סתירה ממ"ש הרמב"ם במו"נ לגבי טעם מצות הספירה.

האם מותר להסתפר בליל ל"ג בעומר, כאשר חל ביום ששי (כבשנתנו זו), וכן כאשר חל בכל אחד ימות השבוע.

תגובה לג' מכתבים שקיבל מרן שליט"א בעניין הקונטרס החדש לגבי השיר לכבוד התנא 'האלהי', רבי שמעון בר יוחאי, שאם אומרים בפתח יש בכך חירוף וגידוף. א' שהשיבוש נובע מחמת שגרת הלשון. ב' שהשינוי פוגע בחרוז, ויהיה צ"ל יוחאי כמו האלהי. ובעניין גירסתנו במלה 'חשמונאי'. ג' הרי אומרים זאת בקו"ף, האלקי.

גילוי מפליא של ידידנו הרה"ג חיים לוי שליט"א כי היסוד העצום הידוע בשם הגר"ח מואלאז'ין, כי אם העולם היה פנוי מתורה אפילו רגע אחד, כל העולמות היו נחרבים וכו', הובא כבר בספרים הרבה לפניו.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 786

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו היקר שפתח יד רחבה בנפש חפיה, רבי זכאי בן זכריה גפלי הי"ו, מארצות הברית, ולהצלחת כל בני משפחתו, ברוחניות ובגשמיות. וכן מוקדש השיעור על ידי רבי אמנון בן יוסף הלוי הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו בכל העניינים, ונחת מכל יוצאי חלציו. בעבור שהתנדבו שניהם למוסדות יד מהרי"ץ. וכן השיעור מוקדש ע"י רבי דוד בן בנימין הי"ו, מארצות הברית, לעילוי נשמת אביו רבי בנימין בן מאיר הירש ז"ל, תנצב"ה. וכן על ידי האשה הכשרה רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי', מארצות הברית, להצלחה מרובה לפרנסה טובה, ונחת מפתה אתיה אביגיל שתחי'. בעבור שהתנדבו – שני האחרונים – למוסדות נתיבות מהרי"ץ. המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בעניין ספירת העומר, המשך ביאור דעת הרמב"ם וסיעתו שגם בזמן הזה היא מצוה מן התורה, והטעם שכתב לכך בספר ערוך השלחן, כי התורה הופכת בהמה לאדם. ותגובה למכתב שקיבל מרן שליט"א בעניין זה, ובעוד עניינים נוספים שדיבר עליהם בשיעורים האחרונים.

הבאנו בס"ד [בשיעור מוצש"ק תזריע ומצורע] את שיטת רבינו הרמב"ם, ועוד כמה ראשונים, הסוברים כי מצות ספירת העומר גם בזה"ז היא מן התורה. לשיטתם, אעפ"י שספירת העומר קשור לכאורה עם קרבן העומר, והרי אין לנו עומר בעוה"ר. לכן אנחנו אומרים אחרי הספירה, הרחמן יחזיר עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו, דהיינו שנזכה אז לקיים את המצוה בשלמותה. כי אנחנו אמנם סופרים את העומר, אולם בפועל איננו עושים זאת. רק סופרים. לכן ישנם ראשונים רבים הסוברים, שהספירה בזה"ז מדרבנן, כי אין לנו קרבן העומר. אבל הרמב"ם וסיעתו סוברים, שזה בכל זאת מן התורה, כי אלו הם שני דברים נפרדים. אין קשר מוחלט ביניהם. כי הספירה היא, לקראת מתן תורה. נכון שהעניין מתחיל מקרבן העומר, אולם הדבר אינו תלוי בהכרח בקרבן העומר. גם אם אין עומר, הקב"ה רצה שנספור

חמשים יום, כהכנה לקראת יום מתן תורתנו, חג השבועות שיבוא לקראתנו לשלום. וא"כ זה שייך בכל הדורות, בכל הזמנים, בלי קשר לבית המקדש.

והבאנו את דברי הערוך השלחן, אשר הטעים את העניין, נתן בזה תוספת ביאור, למה בכל זאת הספירה קשורה אל העומר? וכי בגלל שזהו 'סתם' תאריך? התשובה היא, לא. ישנו כאן עניין מהותי, להסביר מה היא מעלת ותועלת התורה הקד'. שהרי קרבן העומר הוא מן השעורים, וכן הסולת שלמנחה היא משעורים, שזהו מאכל בהמה. ובחג השבועות, שתי הלחם הם מן החטים. ללמדנו, כי התורה הופכת את האדם, מבהמה לאדם. יהודי שלומד תורה, התורה מסלקת ממנו את הבהמיות. זאת התורה.

זהו הטעם שכתב, בעל ערוך השלחן. היסוד שלו כתוב במפרשים שלפניו, כמו שהבאנו שם, אבל הוא הסביר בזה את שיטת הרמב"ם בנ"ד.

הרעיון הזה בעצמו, שהאדם הוא בהמה בעצם, בלי שהוא לומד תורה, בלי שהוא מחנך את עצמו לקדש את עצמו ע"י התורה, לכאורה זהו כמעט פסוק מפורש בספר איוב [י"א, י"ב], וְעִיר פָּרָא אָדָם יוֹלֵד.

אבל זה רק לפי פירושו של מצודת דוד. כי מפרשים אחרים, מסבירים באופן אחר את הכוונה שם. לפי המצודת דוד, זהו הרעיון שכתוב פה, אולם גם לפי דבריו, הדבר אינו כתוב על התורה ממש, אלא על החכמה. דהיינו, כאשר האדם לומד, משכיל בהבנה מה תפקידו בעולם. לא מדובר במפורש על התורה.

מה"גם שהכתוב שם בספר איוב, המה דברי צופר הנעמתי, שהוא מנביאי אומות העולם כדאי' בב"ב דף ז' ע"ב וכו'.

בפסוק בספר איוב [שם] כתוב כך, וְאִישׁ נָבוֹב יִלְבֵּב, וְעִיר פָּרָא אָדָם יוֹלֵד. מסביר המצודת ציון, כי כל אדם כאשר יולד, הוא כעיר פרא מבלי חכמה. וכאשר יכין לבו, הנה ישכיל.

ועמוד, לבני ק"ק תימן אשר מנהגם מושרש ואינו סובל נדנוד. תכונה זו לגעת בשורש כל עניין נובעת, מתוך רצון עז להשיב לכל דורשיו דעת.

ובסיום ההקדמה אבוא להציב, כמה מקורות קדומים להרחיב, משיעורו האחרון שבו נפתחו שערי תבונה, בתקוה דמיני ומינך יתקלם עילאה.

אחזור על דברי מו"ר בקצרה, על אף שהן מודפסים (שער"י תזריע ומצורע ה'תשפ"ה ב'של"ו), מפני חביבותם גבן, וגם שהוספתי בהם פירושים קטנים.

פתח מו"ר דבריו בעניין מחלוקת הראשונים, האם ספירת העומר בזמן הזה – לאחר החרבן, מן התורה כשיטת הרמב"ם, או מדרבנן כרוב הראשונים.

בביאור שיטת הרמב"ם שהספירה בזמן הזה דאורייתא, אף שבפשטות נראה שהתורה תלתה את הספירה במצות העומר, ציין מו"ר למדרש הגדול (דברים ט"ז, ט'), שמביא שם מאמר חז"ל שלמדו מהפסוק שמצות הספירה היא גם לאחר הבית.

לתוספת ביאור יעויין בקובץ אור תורה אייר התשפ"ג (חוברת ח', עמ' תרכא) מה שהובא בשם מו"ר.

*

הוא הזכיר לי נשכחות. הבאנו בזמנו בס"ד, כי ישנו מאמר חז"ל מפורש, שהעלה במדרש הגדול, שמתבאר ממנו כי ספירת העומר בזה"ז מן התורה. וכנראה זהו המקור של הרמב"ם, או אחד המקורות שלו.

בזמנו, ידידנו הרה"ג ראובן אוחנה הי"ו מעיר הקודש צפת ת"ו, שלח אלי מכתב חשוב לגבי הנושא הזה. הרי ישנו ויכוח אצל הספרדים בזמנינו, לגבי מה שהם אומרים [לפני ספירת העומר], לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו' לקיים 'מצות עשה'. ישנם כאלה המעוררים, כי זאת 'מצות עשה' רק לפי דעת הרמב"ם, אולם השלחן ערוך פסק שזה מדרבנן. האם למחוק זאת? לא להגיד? הם מתווכחים בנושא הזה.

וכ"כ ראוי לכל איש נבוב, להכין לבו להרגיל בחכמה.

ובמצודת דוד שם, הוא מסביר מה הפירוש 'עיר', וז"ל, כן נקרא החמור בקטנותו. וכן עיר בן אֶתְנֹות [זכריה ט', ט']. האדם נולד חמור.

לכן הנני מדייק לומר, כי זהו 'כמעט' פסוק מפורש.

אמנם בדברי חז"ל, יש הרבה מקורות לזה שבלי תורה אדם כבהמה. כגון בפסחים דף מט: לא ישא בת עמי הארץ, מפני שהן שקן, ונשותיהן שרץ, ועל בנותיהן הוא אומר (דברים כ"ז, כ"א) ארור שוכב עם כל בהמה. וברעיא מהימנא שבזהר הקדוש פרשת צו דף כ"ט ע"א, עם הארץ בהמה איקרי, ובמ"ש עוד בס"ד בנפלאות מתורתך ר"פ ויקרא ע"פ ויקרא אל משה וגו' מן הבהמה.

*

ידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו מארצה"ב, שמע את מה שדיברנו על העניין דלעיל, והוא כתב אלי מכתב ארוך על כך. כאשר הגיע לידי המכתב שלו, ממש 'נתמלא כל הבית אורה ושמחה', כי בלעה"ר יש לו שליטה טובה בספרים, לפתוח את כל המקורות, ממש עושר גדול. הוא מעשיר אותנו במקורות רבים, ובטובו הגדול לא חסר לנו, הוא עמל ושלח אלינו את מכתבו זה.

אי אפשר לקרוא בפניכם כעת את כל המכתב, אבל עורך השיעור יעתיקנו בשלמותו [וכדלקמן].

לקי"י י"א אייר ה'תשפ"ה ב'של"ו.

לכבוד מו"ר מרן הגר"י רצאבי שליט"א.

אשרי הדור שככה לו, ואשרינו שזכינו להיות בין רואי הדרו, לראות עין בעין כיצד מו"ר שליט"א מעיין בשיעוריו ובספריו, כאומן צורף המצרף את כל יצירותיו וחיבוריו. בעמל כביר ובשקידה מתמדת, חותר להבין על מה כל סוגיא עומדת. לא יסוב מדבר עד שיגלה שרשו, ויעמידו על מכונו כדת וכדינו. דרך לימודו המדוקדקת של מו"ר יסוד נאמן

ישראל'. אך ישנה בכך מחלוקת. אולם, הכי הרבה זאת מצות עשה מדרבנן, והפסוק הוא אסמכתא.

הרב ראובן אוחנה הנז"ל, שלח אלי הערה בנושא הזה, והשבתי לו בס"ד, ואח"כ ראיתי כי הוא הדפיס את תשובתי בכלל מאמרו בקובץ אור תורה [התשפ"ג, חוברת ח', סימן פ"ב, דף תרכ"א].

וזה לשונו שם, כבר נחלקו בזה ראשונים ואחרונים, אם מצות ספירת העומר תליא בקרבן העומר, או הן שתי מצוות נפרדות, ודין קרבן העומר הוא דין בפני עצמו להתיר תבואה חדשה, ולא תלוי בספירה. ולא בא הכתוב, רק להודיע מתי הוא זמן הבאת קרבן העומר, שנספור שבעה שבועות מהחל חרמש בקמה וגו', ולכן סופרים לעומר. אבל לא למימרא, שמצות ספירת העומר תליא בקרבן העומר.

והרמב"ם גופיה תלה את מצות ספירת העומר בחג השבועות זמן מתן תורתנו, כמו שכתב בס' מורה נבוכים ח"ג פרק מ"ג – הרמב"ם לשיטתו, כי בחיבורו [משנה תורה] בהלכות תמידין ומוספין, הוא אומר כי הדבר נוהג בכל מקום ובכל זמן. ובספרו מורה הנבוכים, שם בחלק ג' הוא מדבר על טעמי המצוות, כתב – זה לשונו, ושבועות הוא יום מתן תורה. ולהגדיל היום ההוא, נמנו הימים מן המועד הראשון אליו, כמו שממתין בו הנאמן שבאוהביו, ושהוא מונה היום וגם השבועות. הידיד הכי חשוב,

הידיד הנאמן, הוא סופר את הימים וגם את השבועות, מרוב חשקו להגיע לכך.

וזאת סיבת ספירת העומר, מיום צאתם ממצרים עד מתן תורה, שהוא היה הכוונה והתכלית ביציאתם. כן זכרנו בכל שנה ושנה, יום אחד עכ"ל.

וכמו שדרשו חז"ל והובא ברש"י [שמות ג', י"ב] על הפסוק בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, נו"ן יתירה, היינו חמשים יום עד מתן תורה. וע'

אצלינו השאלה הזאת איננה מעשית בדרך כלל, כי אנחנו בלאו הכי לא אומרים לשם יחוד וכו'. וגם אם כן אומרים לשם יחוד – אני אומר לשם יחוד וכו' לעצמי בלחש או במחשבה, כיון שהדבר איננו מקובל – אבל הנני אומר רק את העיקר, רק את המלים הראשונות, 'לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה'. כיון שהיתר, כל הפירוט שאח"כ, איננו העיקר. אדם שאין לו זמן, מספיק שיגיד רק את העיקר, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, וק"ו אם יוסיף עוד כמה מלים דהיינו לייחדא שם י"ה בו"ה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל, אבל איננו מחוייב לומר את כל פירוט המצוה והפסוקים וכו'. וכך לגבי כל המצוות. ונכמ"ש בעץ חיים ח"א דף פ"ד עמוד ב', ועיי' בשיעור מוצש"ק לך לך התשע"ו. ובשיעור מוצש"ק אמור התשע"ב, במענה לשאלה מהקהל, ענה מרן שליט"א בסוף תשובתו בזה"ל, 'יש אומרים שלא טוב להוסיף'.

ברם לפעמים הננו מזדמנים למקומות, אשר נוהגים לומר את כל הנוסח, ואינני רוצה לשנות ממנהגם, ע"כ לכתחילה הנני מתחמק, בטענה שאני אומר את הספירה כמנהגינו בארמית. וכאשר מפצירים בי, טוב, תגיד בארמית. גם אצלינו יש האומ' כך. אני עונה, אבל את מה שאתם אומרים לפני כן, אינני רגיל. תביאו לי את הסידור שלכם, ואקרא מתוך הסידור את נוסח לשם יחוד וכו', כפי שאתם אומרים.

למעשה, יש אשר כבר השיבו ואמרו כי גם לפי שיטת מרן, שפסק שספירת העומר בזה"ז מדרבנן, מ"מ הרי גם מצוות מדרבנן נקראות 'מצות עשה'. לא כתוב בנוסח, 'מצות עשה מן התורה', אלא 'מצות עשה' סתם, וגם מצוה מדרבנן נקראת מצות עשה. ישנם לכך מקורות רבים, וגם אני הבאתי זאת בס"ד בשו"ת עולת יצחק [חלק ג' סי' ט"ז אות ב'] לגבי נושא דומה, בעניין 'ונקדשת'. כתוב בשם האר"י ז"ל, כי לפני שאומרים נקדישך וכו', לכוון על מצות עשה 'ונקדשתי בתוך בני

דוקא, אבל אז הוא מעתיק את סגנון הרמב"ם.

כאן, אין מה להשוות, כי אלו דברים שהרמב"ם עצמו לא העלה כלל, ולכן ברור לי שהיה לפניו זה במדרש חז"ל, ומסתבר כי גם להרמב"ם עצמו היה זה, ומשם למד שמצות ספירת העומר נוהגת בכל זמן.

סגנון 'הערים', נראה לי לא מתאים לגברא רבה כוותיה דמהר"ד עדני. הוא סבר שאין בכך כלום. הדבר נכון, כי לפעמים מדרה"ג מביא רמב"ם, וכותב זאת בלשון 'תנו רבנן' או 'תניא', אבל הוא לא בא להטעות אף אחד. לשון הערמה, הוא במובן שלילי.

והעיקר משמעות המלה. מי קבע, ש'תנו רבנן' או 'תניא', צריך להיות אך ורק על ברייתות בש"ס?

ופשיטא שלא התכוין להטעות ח"ו.

כעין זה מצאנו, שאצל רבים התואר 'גאון' שימש רק לגאוני בבל, והמאירי משתמש בו גם להרשב"א, ומהרס"ע – מהר"ר סעדיה עדני – גם על הרמב"ם, ורבים דכוותיהו עכ"ל.

בקיצור, הטענה הזאת, כי מ"ש מדרש הגדול אין לו מקור ולא מובא בשום ספר, אינה שייכה כאן. בודאי זהו מאמר חז"ל שהיה בידו. ובנ"ד הוא לא כתב על זה, 'תניא' וכדומה. וגם אם היה כותב, בודאי שהדבר היה לפניו בכתובים. זה לא שהוא הביא רמב"ם, והקדים לכתוב על דבריו 'תניא'. כי זה דבר חדש, לא העתיק את התוכן ושינה את הסגנון. ואי אפשר לבדות מן הלב דרשה כזו.

מובן כי הוא – הרב אוחנה – 'סבר וקיבל' את תשובתי. ולכן כעת הוא אומר, אם כן, והנה אפשר שאם מרן הב"י היה גלוי לפניו מדרש חז"ל זה, ושעל פי מדרש זה פסק הרמב"ם שמצות ספירת העומר אף בזה"ז דאורייתא, היה פוסק בש"ע כדעת הרמב"ם. מ"מ – בין אם היה מודה, ובין אם לאו – זהו חיזוק נוסף ממקור תנאי, לנוהגים לומר בנוסח של לשם יחוד לקיים מצות 'עשה של' ספירת העומר.

שבלי הלקט הערוגה השביעית סי' רל"ו, למה תלה הכתוב חג השבועות בספירה ע"ש.

ממשיך הרב אוחנה הי"ו וכותב, וכעת (ערב פורים התשפ"א) ראיתי באתר של יהדות תימן "יד מהרי"ץ", שהרה"ג רבי יצחק רצאבי שליט"א (פוסק עדת תימן) בענין מצות ספירת העומר בזה"ז, הביא ראיה לדעת הרמב"ם שספירת העומר גם בזה"ז דאורייתא, מהמדרש הגדול [דברים ט"ז, ט'] – הבאנו זאת לראשונה כבר לפני מספר שנים, בשיעור מוצש"ק תזריע ומצורע – התשע"ב בשכ"ג – על הפסוק 'שבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור, למה נאמר. לפי שהוא אומר לעשות חג שבועות לה' אלהיך, אין לי אלא בפני הבית, שלא בפני הבית מניין? ת"ל תחל לספור. בין בפני הבית, בין שלא בפני הבית ע"כ.

הרי זו ראיה חותכת ממקור תנאי, לדעת הרמב"ם, שספירת העומר אף בזה"ז דאורייתא. ואפשר שמקור זה היה לפני הרמב"ם.

כעת הוא מעיר כך, ואני יודע שיש שפקפקו על מהימנותו של מחבר המדרש הגדול, רבי דוד עדני, שקיבץ מדרשים תנאיים קדומים שלא נזכרו בש"ס ובמדרשים שלפנינו, והערים – תשמעו איזו מלה, 'הערים' – לכתבם בלשונות חז"ל 'תנו רבנן' או 'תנן', כאילו היו מקורות תנאיים. ולכן שלחתי וביקשתי מהגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א את התייחסותו לכך.

מהי הראיה ממדרש הגדול? שמא הוא כתב כך, 'תנו רבנן' או 'תנן', כיון שכך הוא הסגנון שלו. הוא התחכם, אבל בעצם אין אלו דברי חז"ל.

וזאת תשובתו – כעת הוא מביא את מה שעניתי לו בכתב – אמת הדבר שהוא משתמש בלשונות כאלה, שבדרך כלל מקובלים כלפי חז"ל בלבד, ואצלו הוא לאו

ואמנם ידעתי כי כב' הראש"ל לא יזוז מדבריו ומספריו, דמאן חשיב הוא, מאן ספין, מאן רקיע הוא. אבל כתבתי כדי להעיר ולהאיר את עיני הקוראים והלומדים, שלא יתרגלו ללכת שבי אחר ספר אחד, אלא יתרגלו לעיין ולהשיב אמרים, ולדעת ליישב כל מנהג שנהגו מקדמת דנא, ולמצוא לכל מנהג מקור וסמך.

יישר כוחו. חושבני כי הדבר נכון, שיש למנהגם על מה לסמוך.

*

נחזור לדברי הרב חיים לוי במכתבו הנז"ל.

וע"ע בשערי יצחק דברים (ה'תשע"ג ב'שכ"ד עמ' 5), ובשו"ת עולת יצחק ח"ג (סי' קע"ז אות ד' ד"ה מהשתא). מו"ר ציין שהאור החיים הק' (שם) כיוון לדברי מדרש הגדול מנפשיה. וע"ע באוה"ח (ויקרא כ"ג, ט"ו ד"ה ממחרת) שדייק כן מסדר הכתוב, והוסיף לחדש דגם במדבר קודם שנצטוו בקרבן העומר היו חייבים בספירה, ועיין מה שהעיר עליו הכלי חמדה בקונדרים ניצוצי אור, בדעת הרמב"ם.

במושכל ראשון, היה נראה לתלות את מחלוקת הראשונים, בטעם מצות ספירת העומר. שלדעות שהספירה מדרבנן, הרי הם נוקטים שהספירה קשורה אל קרבן העומר. אולם הרמב"ם סובר שמשמעות הספירה היא הכנה לקראת מתן תורה, ואיננה תלויה באופן מהותי לקרבן העומר. וכן תמצא שכתב הרמב"ם בספר מורה נבוכים (ח"ג פמ"ג). אלא שצ"ב לפי זה, מדוע הרמב"ם קבע הלכה זו בהלכות תמידין ומוספין, ולא בהלכות חמץ ומצה, בדינים הנוהגים ביו"ט של פסח. וע"ע מה שיש לדייק בלשון הרמב"ם בספר רינת יצחק (פרשת אמור כ"ג, ט"ז).

ברם אין ביאור זה מוכרח, שהרי החינוך (מצוה ש"ו) אף דנקט ששורש המצוה הוא ספירה לקראת מתן תורה, כתב מ"מ, שהספירה בזמן הזה הוא מדרבנן. וא"כ,

יתכן ששורש המצוה הוא ספירה למתן תורה, אך הוגדרה המצוה בתורה כתלויה בקרבן העומר. אלא שהמעין יראה שהבנת דעת ספר החינוך תלויה בשינוי גרסאות, ע"י מנחת חינוך (שם אות ה'), ובאחרונים שהובאו בשולי המנחה (בהוצאת מכון ירושלם הערה 49).

אכתי חלה עלינו חובת הביאור, מדוע בכל זאת תלתה התורה את מצות ספירת העומר בהקרבת העומר, ומה ענינה לקרבן העומר. על כך הביא מו"ר את דבריו הנפלאים של הערוך השלחן (תפ"ט, ג'), שאע"פ שמצות ספירה עיקרה מצוה בפנ"ע, והיא ספירה לשמחת התורה, מ"מ, יש לה קשר גם לעומר ולשתי הלחם, להראות שהתעלו מבהמה לאדם, מקרבן העומר שהוא משל-שעורה, מאכל בהמה, לשתי הלחם שהיא משל-חיטה, מאכל אדם. עכת"ד.

מו"ר הראה שיסוד דבריו, שכלל ישראל ע"י הספירה ומתן תורה עברו ממצב בהמה למצב אדם, כבר מצוי בספרי הקדמונים. לכאורה לא ממש 'קדמונים', אלא הכוונה לאלה שקדמו לבעל ערוך השלחן.

מהרש"א במסכת ר"ה (דף טז.). ובספר תורת משה למהר"ם אלשיך (אמור כ"ג, י"א) כתב ששורש הדברים נמצאים בזוהר הקדוש.

וראה בספר חמדת ימים (ח"ב עומר פ"א) שהעתיק דברי מהר"ם אלשיך בשם "כת הקדמונים", בתוספת ביאור מדוע בעיני ז' שבועות ולא סגי בז' ימים [ולביאורים אחרים עיין באור החיים ויקרא (כ"ג, ט"ו), ובספר העקידה (שער ס"ז פ"ד על הפסוק ט"ז, י"א)].

והנני להוסיף בזה מספר מקורות קדומים שכתבו כן, כפי סדרם ממטה למעלה:

ראה בספר תפארת ישראל למהר"ל מפראג (פכ"ה). וכ"כ העקידה (כי תשא שער נ"ב פ"ל ד"ה והמנחה, אמור שער ס"ז פ"ד על הפסוק ט"ז, י"ח), העתיקו האברבנאל

מהעליונים. לכן קבעו, שספירת העומר תהיה בעמידה. להראות שע"י ספירת העומר, מתעלים.

[בעניין למה אדם הולך בקומה זקופה, זכור לי שדיבר בזה מעב"ת במקום אחר. איתמר].

*

כעת, בדרך אגב, הוא מביא סיפור עם מוסר השכל. וז"ל, בהקשר זה הביא המגיד הנודע, הרב שלמה לוינשטיין שליט"א, בספרו ומתוק האור (ספירת העומר – שבועות עמ' קפ"ד) סיפור משעשע שיש בו לימוד ושנינה בזה"ל:

יש הנוטלים מכל חג השבועות רק את המנהג של אכילת מאכלי חלב, והופכים אותו לעיקר. רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל סיפר על כך בדרך צחות את המעשה הבא:

ביקרתי באחת מערי השדה בסביבות ניו יורק, לצורך איסוף כספים לשיבת חכמי לובלין. פגשתי שם ביהודי עשיר, עם הארץ גדול – אך רברבן ויהיר במידה רבה אף יותר. הלה ביקש להפגין בפני את 'למדנותו' ונאמנותו למסורת, וסח לי כי היות וכל ימי הספירה משמשים כהכנה לקראת חג השבועות, שבו נוהגים לאכול מאכלי חלב, הוא נוהג לאכול בכל הספירה לביבות ממולאות בגבינה – הוא היה עושה 'הידור מצוה'... – בכל לילה, מספר הלביבות שהוא אוכל, הן כמניין הימים. בכל יום, היה מוסיף והולך. עד היום האחרון, ארבעים ותשע לביבות...

שאלתי: "ומה קורה אם אתה שוכח במקרה לאכול את הלביבות?" נענה מיד: "אני ממשיך לאכול בלילה הבא בלי ברכה..." עכ"ל.

אלו אנשים, אשר עושים את הטפל – עיקר, ואת העיקר – טפל. חג השבועות, נהיה חג של גבינות. מה שאצלינו לא היה בכלל דבר כזה, לא אכלו מאכלי גבינה בחג השבועות, לא ידעו מכך כלל. אין קשר. תופסים את

(הקדמה לספר ויקרא ד"ה ואמנם המנחה), בלי להזכיר שמאיש לוקחה זאת כדרכו בכל מקום, וראה בספר תולדות בעל העקידה (פ"ב סע' ג') לגבי הנהגה זאת. וכן העתיקו הרמ"א בספר תורת העולה (ח"ב פ"כ ד"ה והיו). וכ"כ הצידה לדרך (מאמר ד' כלל ד' פרק א'). וכ"כ הרלב"ג (עה"ת אמור פכ"ג ד"ה והנה וד"ה ולזאת).

ע"ע בספר שפתי רננות על פרק שירה (תלמיד הרמ"ע מפאנו, פ"ה שירת שיבולת שעורים, עמ' קסו). וע"ע בהגדה של פסח זרוע נטויה (לרבי יצחק אייזיק חבר, הוצאת מכון אהבת שלום כוס ישועות אות י', עמ' מח), ובפירוש המלבי"ם פרשת אמור (בשורש הג' רגלים).

המבקש את השם, יעיין עוד בספר הנפלא להעיר להורות ולהשכיל (ח"ט עמ' קלב), שהוסיף טעם לשבח מדוע לפי הדברים דלעיל ברכת העומר דוקא נאמרת מעומד, [הרא"ש כתב הלכה זו בשם "ת"ר", רבים יגעו איה מקום כבודו, היכן מקורו של הרא"ש בספרי חז"ל. אבל לנו נתגלה הסוד, מקורו טהור במדרש הגדול (פרשת ראה ט"ז, ט'), וברוך שמסר תורתו לשומרים. ח"ב"א], וביאר שבספר נשמת חיים (מאמר ג' פ"א) ובספר הישר (משער הה') כתבו שהסיבה שאדם עומד בקומה זקופה שלא כשאר בעלי חיים, מפני שהנשמה מושכת ומותחת את האדם למעלה, שהיא מן העליונים, משא"כ הבהמה הולכת בקומה כפופה מפני שהיא נכספת אל העפר. ולפיכך נצטוונו לברך ספירת העומר מעומד, דכאן מונח ההבדל בין נשמת האדם אשר היא למעלה, ובין נפש הבהמה אשר היא שואפת לשרשה למטה. ודפח"ת.

פני האדם הם 'באמצע'. יכול להיות למעלה, ויכול להיות למטה. תלוי מה הוא רוצה, להיכן להפנות את פניו. משא"כ הבהמה שפניה כלפי הקרקע. שורש האדם – הנשמה – היא מושכת ומותחת אותו למעלה, כי היא

הדברים החיצוניים. וכגון אותם שלגבי יום הכיפורים, העיקר אצלם הוא ה'כפרות' שעושים בערב כיפור.

ישנם כאלה שמבקשים בימים אלו, להפוך את ה"עיר פרא – לאדם יולד". וישנם שדוקא "מקדשים את החומ"ר".

*

ובענין מה שכתב מו"ר בשערי יצחק (שם עמ' 10), שמהר"ם אלשיך הנ"ל, הוא אחד המקורות החשובים למנהגנו ללמוד ספר משלי בין פסח לעצרת. אנא עבדך אציין לג' מקורות נוספים, על מקורותיו של מו"ר בספרו בינה במקרא על ספר משלי (עמ' 5): א. פירוש ר"י נחמיהש (תלמיד הרא"ש ריש בפרק קנין התורה). ב. ספר תנחומות אל (לרבי יצחק אבן אריו, שאלוניקי של"ח, בהקדמה). ג. ספר עומר השכחה (ליוורנו תק"ב).

ולגבי מש"כ מו"ר בשערי יצחק (עמ' 18) שמהר"י זצ"ל נהג עם רבי עואץ צפר ז"ל – מבית דין רדאע – בדרך שמאל דוחה וימין מקרבת, שמצד אחד הוא חלק לו כבוד גדול בתוארים נכבדים, ומצד אחר מוכיחו בתוכחת מגולה. הנהגה זו הזכירה לי את אשר ראיתי, בספר פחד יצחק אגרות וכתבים (מכתב צ"א, עמ' קפב) וז"ל: כבוד הרב הגאון הנעלה... נ"י, שלום וברכה. הנני בזה למלא חובתי ולהודיע כי אינני סולח לך. יצחק הוטנר. עכ"ל.

בהערה שם כתבו בזה"ל: מקבל מכתב זה העיר, שמעודו לא תיאר בתואר זה, אלא בלשון יקירי חביבי וכדומה. ותולה השינוי כאן, על פי היסוד של "באשר משפטו שם פעלו", כמבואר בפחד יצחק, ראש השנה, (מאמר ד' אות ז') מפי "אור ישראל".

ויצויין, שהקפידא היתה, על מבלי הימצאו בסביבה של בני תורה ותלמידי חכמים בימים הנוראים. עכ"ל.

מצד אחד, הוא רצה לתת לו מוסר השכל, כי הוא עשה משהו לא בסדר, וכתב לו כי אינני

סולח לו. ומצד שני, הוא כתב עליו תואר חשוב כזה. הר"ח לוי השווה זאת עם מהר"י, לגבי החכמה הזאת, מצד אחד לכבד, ומצד שני לעורר היכן הטעות, בכדי שיתקן. נתן לו מוצ'א מכובד לחזור בו.

יצאתי מגבולי, על כן אניח את קולמוסי. ואשיח תפילתי אל צור חיי ומגיני, שיהא לוחם את לחמי בעת עסקי בתורת, ושמשתי הלחם יהיה חלקי, ולא ממאכל בהמי.

תלמידך הקטן, חיב"א מני"ו.

יישר כוחו. שמחתי מאד על כל הדברים שהוא כתב, בפרט שהם יודפסו [בחוברת שערי יצחק], שיהיו הדברים לנגד עינינו. כן ירבה וכן יפרוץ.

תשובה לטוען על ביאור הערוך השלחן בדעת הרמב"ם, וביאור ספר מלמד התלמידים, בעניין חג השבועות שהוא לא תמיד ביום החמישים.

קיבלתי מכתב נוסף [בעניין דלעיל], מידידנו הרב איתי דמארי מהעיר ת"א, אשר העיר על דברי הערוך השלחן, כי לכאורה לא מתאים להסביר כך את הרמב"ם, שהרי אין קשר בין 'חמשים יום', לבין 'מתן תורה'. כי הדבר תלוי, האם החדשים ניסן ואייר הם מלאים, או שהם חסרים. שלושים יום, או עשרים ותשע.

אמנם בלוח שלנו, שאחד חסר ואחד מלא, אכן הדבר נכון, חג השבועות יוצא תמיד ביום ו' סיון, ומתן תורה הוא תמיד אחרי ארבעים ותשע יום. אולם בזמן שקידשו על פי הראייה, הדבר אינו מחייב. אז חג השבועות יכול היה להיות בה' בסיון, ויכול היה להיות גם בז' בסיון. אם החדשים מלאים, זה יוצא בה' בסיון. אם ניסן וגם אייר, הם מלאים. ואם שניהם חסרים, אזי יהיה בז' סיון. והרי מ"ש בגמ' מסכת מנחות דף ס"ו ע"ב, לגבי מחלוקת אממר ואביי, האם מונים את הימים ואת השבועות או רק את הימים וכו', המדובר הוא בזמנם, כאשר עדיין קידשו עפ"י הראייה. אם כן, לכאורה נופל כאן כל היסוד.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ביום נ"א. ישנה שם מחלוקת בין רבי יוסי לרבנן, האם הדבר היה בששי בסיון, או בשביעי בסיון. אבל גם אם זה בו' בסיון, כתוב שם, אמרי לך רבנן, אייר דההיא שתא, עפ"י עפ"י.

דנו בנושא הזה בהרבה ספרים, ולדוגמא אציין רק את שו"ת הריב"ש בסימן צ"ו, הביאוו האחרונים, כגון הפרי חדש והחק יעקב ריש סימן תרצ"ד, והמגן אברהם והשת"ז, וגם החתם סופר [או"ח סימן קמ"ה ד"ה ואמנם] דן בכך, ועוד.

אולם חשוב לדעת, את מ"ש בעל מלמד התלמידים, זהו אחד מן הראשונים, אשר בעל מנורת המאור השתמש הרבה בספר שלו, ובענייננו הוא ג"כ הביא דברים בשמו, אולם את התשובה לשאלה דלעיל הוא לא כתב בצורה ברורה.

ברם הרעיון שהוא דן, הוא מה זה חג השבועות, מדוע נקרא הוא בשם חג השבועות?

בתוה"ק מצינו פעמים רבות, את העניין של 'שבע'. הם מקדימים ואומרים – גם בעל מלמד התלמידים, זהו ספר המלמד, וגם בעל מנורת המאור [פרק קמ"ג] – כי אומות העולם היו מייחסים לשבעת כוכבי הלכת, השפעות בעולם. חילקו את העולם לשבע. ולכן בלעם הקריב, שבעה מזבחות, שבעה פרים ושבעה אלים. מה זה ה'שבע' 'שבע'.

ועם ישראל, עלולים ג"כ לטעות בכך, כביכול לכוכבי הלכת ישנה שליטה על העולם שלנו, כי כתוב בתורה הרבה פעמים 'שבע'. החגים שלנו הם שבעה ימים, ואת יריחו הקיפו שבע פעמים. וכדומה.

לכן, בכדי להוציא מהלב את הטעות הזאת, לכן בתורה יש את עניין היוכל, וכן חג השבועות, להראות כי שבע פעמים שבע, זה לא משמעותי, אלא העיקר הוא היום האחרון, חג השבועות, שהוא – הקב"ה – שולט על כולם.

וזה לשונו במכתבו, לכבוד מורנו ורבנו רב רבנן, מרי יצחק רצאבי שליט"א.

לענ"ד יש להאיר במקצת על דברי ערוך השולחן, דהביאו הרב בשיעור מוצש"ק תזריע-מצורע תשפ"ה, דכתב שם דהטעם של הרמב"ם הוא דעיקר הספירה הוא למתן תורה, ואחר המחילה מכת"ר ק"ק, דבזמן אביי, קידשו את החודש על-פי הראייה (דאביי נפטר בשנת 4097, והלל נשיאה חתם את לוח השנה שלנו ב4119 לבריאת העולם), הלכך, בזמן שקידשו את החודש ע"י עדים, יכול להיות שחדשים ניסן ואייר יהיו שניהם מלאים או שניהם חסרים. וא"כ סוף חמשים יום של ספירת העומר, יהיה בתאריך ה' סיון או ז' סיון (דהרי לדידן, לאחר חתימת הלוח תמיד יהיה ניסן מלא ואייר חסר, כך שתמיד חג שבועות יהיה בתאריך ו' סיון).

והעולה מן האמור, דאין קשר בין סוף חמשים יום לבין מתן תורה (חוץ מבשנה הראשונה כשיצאו בני"י ממצרים. כידוע). וזה סותר במקצת את הרב ערוך השולחן דסבירא ליה דקביעת הרמב"ם דהספירה היא מדאורייתא זהו מחמת מתן תורה, והרי למד הרמב"ם דין זה מהגמרא, וכאמור בזמנם – לפני קביעת הלוח – אין הכרח שסוף חמשים יום של ספירת העומר יהיה בזמן מתן תורה. ואם כנים הם הדברים, בתקופת אביי – שעל פיו פסק הרמב"ם – עיקר הספירה לא היתה למתן תורה.

ויורה לנו הרב אם הקושיא אמת היא, או אם אין.

איתי דמארי. תל אביב.

והנה, השאלה המפורסמת אשר דנים עליה רבים, היא לגבי עניינים אחרים, למה אנחנו אומרים בתפילות, וכן בקידוש או בהפטרה, 'זמן מתן תורתנו'. לכאורה, זה לא זמן מתן תורתנו?

הרי לפי הסוגיא בגמ' מסכת שבת [דף פ"ו פ"ז], התורה לא ניתנה ביום החמשים, אלא

א"כ, העניין הוא כדלקמן. כל העניין של שבעה שבועות, זה בעצם בכדי להוציא מן הדעה הזאת, שלא ח"ו עם ישראל ינהה ויטעה אחרי ההשקפה הזאת של אומות העולם. המטרה היא, היום החמשים. כי אמנם ישנם ארבעים ותשע, אולם הקב"ה שולט על כל השביעיות, ואין לכוכבי הלכת שום שליטה, הם אינם פועלים על דעת עצמם. גם אם יש להם איזה השפעות על העולם, אבל הכל הוא ברצון ה'. הקב"ה עושה זאת דרכם ובאמצעותם. אולם הקב"ה, הוא מעל כולם.

ממילא, גם אם היה מתן תורה ביום נ"א, זהו בגלל שלפי רבי יוסי, משה הוסיף זאת מדעתו, היתה לו סיבה להוסיף יום אחד, אולם המטרה מראש היתה, היום החמשים. וברוב השנים, ניסן מלא ואייר חסר, ממילא זה יוצא ביום החמשים. ואף כי לפעמים זה יוצא ביום אחר. ברם, הולכים לפי הרוב.

זאת תשובתו לגבי השאלה, למה לא כתוב בתורה, 'יום מתן תורתנו'. תשמעו דבר מאד 'חזק'. הוא אומר, כי זהו יום מתן תורתנו, זהו מה שהקב"ה רוצה. ומה שבפועל משתנה התאריך לפעמים, זה מסיבות צדדיות, מכל מיני חשבונות. אבל המגמה היא, היום החמשים. גם אם זה יהיה פחות, או יותר, זאת איננה הנקודה. הנקודה העיקרית היא, להראות שהקב"ה שולט על כל השביעיות.

לכן התורה מסבירה את הטעם לגבי מצות חג הסוכות, 'כי בסוכות הושבתי וגו'. ולגבי חג המצות, כי לא יכלו להתמהמה וגו'. אולם לגבי חג השבועות, לא כתוב בתורה מהי הסיבה. מדוע חג זה ביום הזה?

אלא התשובה, הסיבה שלא כתוב זאת במפורש בתורה, בכדי שהאנשים לא יחשבו ח"ו שכתוב בתורה דבר שקר, דבר שאיננו נכון. על כן התורה לא רצתה לכתוב זאת בצורה מפורשת, להראות שזאת היא המטרה. אחרת, ח"ו יגידו האנשים כי הדבר אינו נכון, כביכול כתוב בתורה דבר טעות ושקר. בכדי לא לתת להם פתחון פה, לא כתוב זאת בצורה מפורשת.

כך הוא לשון ספר מלמד התלמידים [מתן תורה, דף קכ"א], איך יאמר בתורה, שהיא מסורה לכל, כי ביום הזה נתתי לכם את התורה, עד שיראה לקצת בני אדם דבר שקר?

ישנם כל מיני אנשים, עם כל מיני דעות, הם לא יבינו מה זה, תהיינה להם טענות, ומי יודע לאיזה מסקנות יגיעו.

ומי שלא התבונן בדברים הנעלמים, מה מאד יקשה עליו זה.

ישנו דבר הדומה לכך [בירושלמי פרק ד' דתענית], לגבי יום י"ז בתמוז. כי כתוב בפסוק [ירמיה נ"ב, ו'] בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ, למרות שהדבר היה בשבעה עשר בחודש. הביאור לכך הוא, כי בעצם זה היה ב"ז בחודש, רק שכתבו את מה שהאנשים חשבו, כדי שלא יגידו כי כתוב בנביא דבר שאיננו נכון. והרחבתי בס"ד על כל האמור, בנפלאות מתורתך פ' כי תשא, ע"פ וחג שבועות תעשה לך.

חושבני כי התשובה לשאלת השואל היא ברורה. וישר כוחו שהוא עורר את הנושא הזה.

אין להוכיח מכך שהרמב"ם הביא את מצות ספירת העומר בהל' תמידין ומוספין, ולא בספר זמנים, כי לדעתו ספירת העומר בזה"ז איננה מדאורייתא. ואין סתירה מ"ש הרמב"ם במו"נ לגבי טעם מצות הספירה.

ישנו דבר נוסף, שכתב הג"ר ירוחם פישל פרלא, בביאורו לספר המצוות לרס"ג. הוא ג"כ דן בנושא הזה, האם לקשר את קרבן העומר – את הספירה – למתן תורה וכו'.

הוא כתב על כך בסוף המבוא לספרו [חלק ראשון, דף ל"א ע"ב], האריך לגבי כל הנושא הזה, האם ספירת העומר בזה"ז מדאורייתא או מדרבנן, וכתב כי גם רס"ג סובר כדעת הרמב"ם, שספירת העומר היא גם בזה"ז מדאורייתא. וכיון שזאת מצות עשה שהזמן גרמא, לכן הנשים הן פטורות, ושכך היא ג"כ דעת הרמ"ה וכו'.

ספירה תליא בהבאה וקרבן, והיא בכלל הבאת העומר, ולכך לא כתבה אלא בתוך הלכות הקרבת העומר, א"כ ודאי ראוי לומר דבזה"ז שאין הבאה וקרבן, ליכא מצות ספירה. והיכי כתב דמצוה זו נוהגת בכל זמן. הרי דס"ל דספירה גם בזה"ז דאורייתא.

זאת טענה אחת, שהוא שואל.

ובהמשך הוא כותב כך, ובאמת מדברי הרמב"ם ז"ל גופיה במורה [ח"ג פמ"ג] – הוא מביא את הרמב"ם שהבאנו מקודם, שזהו כמו הנאמן שבאוהביו, כך האדם מתכוון למתן תורה – מבואר דס"ל דעיקר מצות ספירה, מצוה בפני עצמה היא, ולא תליא כלל בהבאה וקרבן. ולא באה אלא כדי למנות הימים שמיום צאתנו ממצרים עד יום מתן תורה, כדי להגדיל היום ההוא, שהוא היה הכוונה והתכלית ביציאתם עיי"ש בדבריו.

וזהו בדברי המדרש – ישנו מדרש ידוע כזה – שהביאו הר"ב העיטור והר"ן ז"ל שם, אלא שהם כתבו שם דאין זה אלא דרך דרש ואסמכתא לספירה בזה"ז דמדבריהם עיי"ש. אבל הרמב"ם ז"ל לשיטתו אזיל, דס"ל דגם בזה"ז דאורייתא היא, ולכך ס"ל דזהו טעם לעיקר מצות ספירה אפי' בזמן הבית. ולא אסמכתא בעלמא היא, אלא זהו עיקר טעמא דקרא, ולא תליא בהבאה וקרבן.

מ"מ בחיבורו הגדול, נראה שחזר בו מדעתו זו, וכמש"כ. וא"כ דבריו צ"ע טובא לכאורה. לאחר מכן הוא אומר איזה מהלך, עושה חילוק בין ימים לשבועות. וז"ל, ועפ"ז אפשר לומר דמש"כ הרמב"ם ז"ל דמצוה זו נוהגת בכל זמן, היינו רק לומר שלא בטלה המצוה גם משחרב הבית, אלא גם בזה"ז נוהגת מצות ספירה. ומ"מ ודאי לא כל המצוה נוהגת בזה"ז. דספירת שבועי, אינה נוהגת אלא בזמן דאיכא הבאה וקרבן, כדכתיב מיום הביאתכם וגו' מהחל חרמש וגו', אלא ספירת יומי הוא דנוהגת האידנא, שלא תלאה רחמנא בהבאה וקרבן כלל. ומשום שלא מצא הרמב"ם ז"ל עיקר דבר זה מפורש

אבל בהמשך הוא כותב, שאיננו יכול להגיד שזאת היא דעת הרמב"ם, כי אם נגיד שהרמב"ם סובר שספירת העומר אינה קשורה לקרבן העומר, א"כ למה הרמב"ם כתב את מצות ספירת העומר, בספר עבודה, בהלכות תמידין ומוספין?

הרי את הדינים של ספירת העומר, הרמב"ם לא כתב בספר זמנים, בענייני החגים.

זכורני כי שמעתי פעם איזה דרשן מבולבל אחד, שלא ידעתי מה טיבו, והיתה הנהגתו משונה ומוזרה. והנה דיבר משהו בעניין ספירת העומר, ואמר שהרמב"ם כותב כך וכך. שאלתי אותו, היכן הרמב"ם כתב זאת? והוא ענה, בהלכות פסח. אז הבנתי בהחלט, כי הוא עם הארץ. א' הוא לא ידע, שזה בהלכות תמידין ומוספין. ב' הוא היה בטוח, שהרמב"ם כתב זאת בהלכות פסח, ואין ברמב"ם כך, רק בהלכות חמץ ומצה. וכו'. הדבר היה בשבילי, רק בגדר בחינה אחת. לא סמכתי רק על זה. רק בצירוף עניינים אחרים שראיתי כי אינו יודע בין ימינו לשמאלו, כי היה לו פה 'לשון מדברת גדולות', מה שנקרא היום 'עושה רושם', ולכן עמיהארץ התלהבו ממנו. ע"כ נזכרתי בכך כעת, בקשר לטענה הזאת של הגרי"י פרלא.

וזה לשונו שם, מ"מ אינו נראה לומר דזו היא דעת הרמב"ם ז"ל. דמדכתב מצות ספירה והלכותיה בהלכות תמידין ומוספין, בתוך הלכות הקרבת העומר, ולפני הלכות הקרבת שתי הלחם וכבשי עצרת, מבואר דס"ל דקרא כפשטיה, דספירה תליא בהבאה וקרבן. וכמו שכ' שם בלשונו, מ"ט לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר וכו' עיי"ש. ולא לסימנא בעלמא נקטיה קרא, דאל"כ ודאי לא הו"ל לכתוב מצות ספירה ודיניה אלא בהלכות פסח, כשאר ראשונים. וא"כ לדידיה הקושיא במקומה עומדת. ואמנם לפ"ז עדיפא מינה תקשה, דדברי הרמב"ם ז"ל שם במקומם סותרים זא"ז. דמאחר דס"ל דעיקר מצות

בשום דוכתא, לכן לא האריך בזה לבאר הדבר לכל פרטיו, וכדרכו ז"ל בכל כיו"ב כידוע יעו"ש"ב.

ברצוני להגיד, שתי הערות על דבריו.

דבר ראשון, פלא עצום. הוא היה גברא רבא, ענק, ובקי עצום. לכן אני הקטן והננס, תמיה כיצד הוא כתב דבר כזה. הוא טוען, כי מהרמב"ם במו"נ נראה, שהעיקר הוא מתן תורה. ובחיבורו משנה תורה, הרמב"ם כותב שזה מן התורה. וא"כ הדבר לא יכול להיות, כי יוצא שאינך קושר את העניין בכלל למתן תורה. ולכן המסקנא שלו, שהרמב"ם חזר בו בחיבורו.

ברם, הדבר לא יכול להיות. שהרי הספר מו"נ, נכתב אחרי החיבור, שהוא מזכירו שם פעמים רבות. ואם במו"נ הרמב"ם היה חוזר בו, הוא היה צריך לכתוב זאת במפורש.

זאת הערה אחת.

והשנייה, לגבי עיקר השאלה שלו, למה הרמב"ם כתב זאת בהלכות תמידין ומוספין. חושבני כי זאת איננה שאלה. הגם שהרמב"ם סובר, כי העניין אינן קשור בהכרח לקרבן העומר, אבל הדבר מתחיל מן העומר. והסיבה שהרמב"ם כתב זאת בהל' תמידין ומוספין, משום שאין מקום אחר לרמב"ם היכן לכתוב זאת.

הרי למשל, מי שיחפש את הלכות התפילות בחג הפסח, או מה קוראים בתורה בפסח. בשלחן ערוך, יודעים בקלות למצוא זאת, כי כל דבר נמצא לפי הסדר. זהו 'שלחן ערוך', כשמו כן הוא, הכל מסודר על השלחן. רק תאכל. הש"ע מתחיל מן הבוקר, לפי הסדר, הכל מפורט אחד אחרי השני. אולם הרמב"ם, לא הביא את התפילות של פסח, בהלכות חמץ ומצה. כי זה לא 'הלכות פסח', אלא 'הלכות חמץ ומצה'. הוא לא צריך לכתוב כאן, את כל ההלכות של חג הפסח. הרמב"ם כתב זאת, בהלכות תפילה. ענייני ליל הסדר וההגדה, שייכים למצה, לכן הרמב"ם צירף אותם בסוף הלכות חו"מ.

לרמב"ם ישנו סדר אחר, בהבאת הדברים. אם כן, למה שיכתוב את ענייני ספירת העומר, בהלכות חמץ ומצה? הדבר אינו קשור, לא לחמץ ולא למצה, אלא לחג הפסח, לעומר, לכן הוא כתב זאת היכן שמדובר על קרבן העומר. ומה שבזה"ז ספירת העומר מן התורה, ואתה – הרמב"ם – סובר שזה לא קשור לעומר, אבל בתורה הדבר מקושר עם העומר, לכן כתב זאת הרמב"ם היכן שכתוב עניין העומר, זהו המקום הכי מתאים מבחינת סידור הדברים שלרמב"ם. לפי התכנית שלו.

לגבי תירוץ הגרי"פ שבחיבור חזר בו, לא עיינתי בספרו, אבל לענ"ד מלשונות הרמב"ם בחיבורו שם בהלכות תמידין ומוספין, מוכח שלא כדבריו. שהרי בהלכה כ"ב כתב וז"ל, מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר, שנאמר וספרתם לכם ממחרת השבת שבע שבתות. ומצוה למנות הימים עם השבועות, שנאמר תספרו חמשים יום ע"כ. ופשוט שגם מניין השבועות וגם מניין הימים מדאורייתא. ומה שכתב במניין המצוות שם בתחילת אותן הלכות, לספור כל איש ואיש שבעה שבועות מיום הקרבת העומר ע"כ, קיצר בזה, והכוונה גם למניין הימים. ובמניין המצוות שבתחילת חיבורו מצות עשה קס"א, קיצר בהיפך וז"ל, לספור מקצירת העומר תשעה וארבעים יום, שנאמר וספרתם לכם וגו' ע"כ.

והדברים מפורשים בספר המצוות שלו מצות עשה קס"א, ושם פתח במניין הימים, היפך לשונו בהלכה כ"ב וז"ל, שציונו לספור מקצירת העומר תשעה וארבעים יום וכו'. [שוב ראיתי שבספר המצוות הנדפס מכת"י, לא נזכרו כאן ימים, אלא ספירת העומר בסתם]. חייב כל אחד ואחד ממנו למנות ימי העומר יום יום ושבוע שבוע וכו'. המצוה היא ספירת העומר ימיו ושבועותיו יעו"ש. הרי שהכל מדאורייתא. ובתר הכי התם בהלכות תמידין ומוספין הלכה כ"ד כתב, מצוה זו על כל איש מישראל ובכל מקום ובכל זמן וכו'.

אבל הוא טוען, כלפי זה. וכך הוא כותב, ואמרתי לחוות דעתי העניה (בקצרה) כתלמיד הדן בפני רבו, אולי יסכים איתנו מו"ר שליט"א.

לכאורה מדוע יש להחמיר ולהמתין ליום דוקא (ומה שע"פ הקבלה אין להסתפר בלילה, הוא רק למצניעים), ולא להתיר כבר מהלילה?

כי אף שמרן הב"י פסק להחמיר, וכתב שאין להסתפר אלא בל"ג בבוקר, הדבר צע"ק. שאף באבילות של אבל, בסיום השבעה, פסק השו"ע להחמיר, שאין אומרים מקצת יום ככולו אלא ביום (אף שבכל דיני התורה היום הולך אחר הלילה), ובלאו הכי יש מתירים (הרמב"ן, הר"ן) לומר מקצת היום ככולו מהלילה גם באבל שהוא מן הדין. ישנם הסוברים שזה לא מהנץ החמה, אלא מהלילה, שהרי היום מתחיל מהלילה, כמ"ש ויהי ערב ויהי בוקר וגו'.

כאן בימי העומר, שאינו אלא מנהג, למה לנו לתפוס לחומרא?

ועוד, שאינה אלא אבילות ישנה, וכמו שכתב גאון עוזנו מהרי"ץ זצוק"ל.

ועוד, שידוע הכלל שהלכה כדברי המיקל באבל.

הדבר אינו כ"כ פשוט, כי גם באבילות ממש, המנהג שאיננו מקילים. האבלים קמים מן האבילות, רק ביום השביעי בבוקר, לא מהלילה, למרות שישנן דעות כאלה. אלא דלגבי נדון דידן, הדבר יותר קל, כי ישנם כאן עוד שיקול, שזאת אבילות ישנה, לא ממש אבילות על נפטר כעת.

ומה גם שאכן מצינו מתירים כבר מהלילה, הביאם המשנ"ב והבאר היטב. וגדולה מזו הביא ה'שערי תשובה' בשם 'מור וקציעה', של"ג בעומר, לילו כיומו. ומה גם שהמנהג פשוט אף לא לומר תחנון כבר במנחה של ערב ל"ג בעומר.

ועוד ידוע מנהג ישראל קדושים לעשות את ל"ג בעומר יו"ט לכבוד הקדוש רשב"י, שהוא

ע"כ. ופשוט דמצוה זו דנקט, היינו אותה מצוה שהזכיר בהלכה כ"ב, שהיא מניין השבועות ומניין הימים. ועלה קאמר שהיא נוהגת בכל זמן, דהיינו אפילו בזמן שאין בית המקדש קיים. נמצא שאף בזמן הזה מצוה מדאורייתא למנות השבועות והימים. איתמר].

האם מותר להסתפר בליל ל"ג בעומר, כאשר חל ביום ששי (כבשנתנו זו), וכן כאשר חל בכל אחד ימות השבוע.

דבר נוסף.

העניין קשור אל ל"ג בעומר, שאמנם כבר עבר, אולם לא נוכל להתעלם מידידנו הרב אמיתי גדקה הי"ו מהעיר עמנואל ת"ו, כי הוא שלח לנו דברים בכתב הנוגעים לגבי השאלה שרבים שאלו השנה, האם אפשר להסתפר בליל ל"ג בעומר.

הוא כתב בזה"ל, לק"י יום חמישי י' באייר התשפ"ה, בשל"ו לשטרות.

בעניין תספורת בל"ג בעומר. מענייני דיומא – "דבר בעתו מה טוב".

לכבוד מו"ר שליט"א, מאור עדתנו.

ידוע מה שכתב מו"ר שליט"א לגבי הנוהגים להסתפר בל"ג, שאין להתיר אלא ביום דוקא, ולא מבליילה.

בעצם אין עיקר המדובר כמו בשנתנו זו, של"ג בעומר חל ביום ששי. כי את המכתב הזה הוא שלח אלי לראשונה כמדומני לפני כשנתיים, אולם לא יצא לי אז להתייחס לכך. ולכן עכשיו שלח אלי שוב.

השנה זה יותר קל, כיון שישנו עניין של כבוד שבת, וא"כ הדבר שייך בלילה כמו ביום. אמנם יותר טוב ביום, אבל גם בלילה זה נחשב כבוד שבת. כך כתב בספר בית דוד, מה לי לילה, מה לי יום. אבל השאלה היא יותר, בשנים שחל ל"ג בעומר בשאר ימות השבוע. אכן אם חל ביום ראשון, ג"כ מקדימים להסתפר ביום ששי, כי זה ג"כ נחשב כבר לכבוד שבת. אולם אם זה בימים האחרים, כתבנו על כך בס"ד כי רק ביום, ולא בלילה.

כעין יום קבלת התורה, ושבים זה קיבלנו את תורת הנסתר, ועושים בו ריקודים ומחולות כבר מהלילה. וא"כ יום זה, הוא כעין יו"ט לעם ישראל, ואיך ניכנס בו מנוולים?

[וגדולה מזו הייתי חושב לומר – אם יסכים מו"ר – שיש להתיר כבר מערב ל"ג סמוך לשקיעה, וכמו שהתירו לבעל ברית (ויש מתירים אף כשהברית לא נעשה בבוקר, והטעם שיו"ט שלו הוא, וכמו שנראה מפשט לשון מו"ר שליט"א בשע"ה ח"ג סי' צ"ב סעיף ח'), כדי שלא ניכנס לל"ג כשאנו מנוולים].

ובפרט שבמנהג זה יש קצת סתירה, שמצד אחד נוהגים בריקודים ומחולות ושירים כבר מהלילה, ולעניין תספורת, ממשיכים לנהוג איסור עד הבוקר.

וברשות מו"ר אוסיף עוד דבר קטן. שידוע, שלפי דברי מהרי"ן בראש תשובתו ח"ב סי' ע"ו, העיקר שימים אלו אינם אלא ימי דין. ומה שנוהגים אבילות, הוא רק דרך השאלה, שפגעה בהם מדת הדין. אך יש להוסיף חידוש קטן ששמעתי, שעד ל"ב הימים מבחינת דינא קשיא, ובזכות רשב"י מל"ג הם מבחינת דינא רפיא. וסימניך "ואם וגו' לא תעבר אלי את הגל' הזה" (בראשית, ויצא). עד כה כתבתי כתלמיד הדן בפני רבו, ולא חלילה לקבוע מסמרות. ואשמח אם מו"ר יחווה דעתו בעניין הזה.

ואחתום בשי"ש טובה וברכה.

הצב"י אמיתי גדקה, החונה פה בעיר עמנואל ת"ו.

טענותיו הן טובות, וכבר הפוסקים דנו בסברות הללו. אבל רצוני להסביר בס"ד את הצד השני, למה לא?

לגופו של עניין – הנני אומר מראש את המסקנא – כגון השנה הדבר יותר קל, ואפשר להסתפר בלילה, מפני שזה לכבוד שבת. אולם בשנים האחרות, כאשר ל"ג בעומר חל בימות השבוע האחרים, ישנו צד להחמיר.

אני אומר את סברת הפוסקים להחמיר. מי שמיקל, יש לו על מה לסמוך. אולם הסיבה שאנחנו אומרים שלא, היא מפני שככה נפסק בשלחן ערוך.

המקור הוא, בספר מועד לכל חי [סימן ו' אות ז', דף צ"ב], להגר"ח פאלאגי, שכתב בזה"ל, אף על גב דהפרי חדש והאליהו רבה הקילו להסתפר בליל ל"ג לאשכנזים, וליל ל"ד לספרדים, מלבד דמורינו הרב שיירי כנסת הגדולה והבית דוד כתבו דלא אמרינן מקצת לילה כלילה, עוד הן בה, דאעיקרא בקושי התירו להסתפר קודם ערב שבועות, דהם ימי דין, ואיך יתכן דיסתפר גם בלילה.

עצם הדבר שהתירו להסתפר ביום ל"ג, איננו פשוט. הרי לפי רבינו האר"י ז"ל, אין היתר להסתפר אפי' בל"ג, רק בערב שבועות. למרות של"ג זהו יום השמחה של רשב"י, דוקא האר"י אומר שלא להסתפר. והסיבה היא, כי אלו עדיין ימי דין. ממילא, אם את זאת בקושי התירו, איך אתה רוצה להתיר להסתפר גם בלילה? ולא עוד אלא שאף כל ימות השנה, אין ראוי להסתפר בלילה עפ"י סודן של דברים.

גדולה מזו. דאפילו אחר חצות היום – שזה עדיין לא לילה, רק פי' ינטו צללי ערב [ירמיהו ו', ד'] – אין להסתפר, כאמור למעלה.

ואפילו באשמורת – דהיינו בסוף הלילה – כל שלא האיר היום, לא טוב להסתפר בכל ימות השנה. כל שכן בימי העומר.

ואת תמצית דבריו, העלה גם בכף החיים (סופר) סימן תצ"ג סס"ק כ"ח. וע"ע בס' בין פסח לשבועות פרק ח' דף רכ"ה הע' כ', שאסף הרבה מקורות לנדון זה. ודיברנו על כך גם לשעבר בשיעור שלחלק התשע"ז בשכ"ח.

א"כ זאת הנקודה. ישנו כאן עניין, של ימי דין. השערות הן דינים. לכן, אל תתמה ואל תשאל שאלות, כיצד מצד אחד עושים ריקודים ומחולות, ומאידך אוסרים תספורת. זאת איננה סתירה. הגם שמותר וצריך

שערי יצחק – השיעור השבועי

תספורת, לא. אפילו החתן בעצמו, למרות ש'חתן דומה למלך', הוא לא מתיר לו להסתפר. מובן כי הסיבה היא, מפני שהדבר ח"ו נחשב התגרות בחיצונים.

שאלה מהקהל: שפה המעכבת את האכילה, אפשר?

תשובת מרן שליט"א: כן. זהו משהו אחר. זה לא 'דינים'. שם הדבר מעכב את האכילה, וגם עלול להתערב שיורי בשר וחלב.

שאלה מהקהל: מה הגדר של 'מעכב את האכילה' עד היכן?

תשובת מרן שליט"א: כל אחד, לפי מה שמציק לו. אם נתפס לו בפה ובשפתיים.

תגובה לג' מכתבים שקיבל מרן שליט"א בעניין הקונטרס החדש לגבי השיר לכבוד התנא 'האלהי', רבי שמעון בר יוחאי, שאם אומרים בפתח יש בכך חירוף וגידוף. א' שהשיבוש נובע מחמת שגרת הלשון. ב' שהשינוי פוגע בחרוז, ויהיה צ"ל יוחאי כמו האלהי. ובעניין גירסתנו במלה 'חשמונאי'. ג' הרי אומרים זאת בקור"ף, האלקי.

בעניין הקונטרס שזכינו עתה להוציא לאור לגבי השיר 'לכבוד התנא האלהי', רבי שמעון בר יוחאי, קיבלתי שלשה מכתבים, ונלך לפי הסדר.

הראשון הוא מלפני שיצאה החוברת, מאת ידידנו הנעלה המגיה של-שיעורים, הרב יואב מהאצרי הי"ו. יישר כוחו, כי הוא מתקן את כל שגיאות הדפוס, בלעה"ר הוא מבין בדקדוק ובלשון, יש לו כשרון טוב בזה, וירבו כמותו בישראל. המכתב דלקמן שקיבלתי, הוא נכתב עוד לפני שיצאה החוברת לאור.

הוא כתב אלי בזה"ל, נפשי בשאלתי. האם יצאה חוברת "האלקי רשב"י"? רציתי לפרסם העניין.

רב ביהכ"נ חשוב בעמנואל (הרה"ג יוסף ברגר שליט"א, בנו של האדמו"ר ממישקולין פ"ת) מְבַטָּא כך ברב-עם, בשירה בל"ג בעומר ע"י המדורה מדי שנה. לפני שנה הראיתיו את הכתוב בזה בחוברת "שערי

לשמות, לכבוד רשב"י וכו', מ"מ לגבי התספורת עדיין נשאר העניין של דינים, ולכן בזה ראוי יותר להחמיר. אף כי מי שמיקל, יש לו על מה לסמוך. לכתחילה איננו מתירים את זאת.

רק כאשר מתוסף העניין של כבוד שבת, ואז אפשר להסתפר אפי' ביום חמישי. ישנם אנשים האומרים, כי ביום ששי אין להם אפשרות להסתפר, לא בלילה ולא ביום. העניין של כבוד שבת, שייך גם אפילו ביום חמישי.

והרי רבינו האר"י ז"ל, אשר אוסר תספורת עד ערב שבועות, מ"מ הוא מתיר את הנישואין.

הדבר מובא גם בכף החיים [סימן תצ"ג אות י"ג] וז"ל, האר"י ז"ל לא היה מגלח ראשו אלא בע"פ ובערב חג השבועות, ולא היה מגלח לא ביום ר"ח אייר ולא ביום ל"ג לעומר, בשום אופן. שער הכוונות דף פ"ו ע"ד. פע"ח שער כ"ב פ"ז.

וכ"כ הנה"ש – הנהר שלום – דף כ"ה ע"ד, דצריך לזהר מאד שלא לגלח בשום אופן אלא ביום מ"ט, וכמנהג האר"י ז"ל, ולא כמ"ש קצת המקובלים לגלח במ"ח, ויעו"ש טעם בסוד. וכ"כ הברכ"י א' ו', ובספרו מו"ב או' רכ"א יעו"ש.

וכתב עוד שם הנה"ש, דגם לחתן, לא היתרתי לגלח קודם שבועות בכמה ימים. וכ"כ המו"ב שם. וכ"כ באגרות הרמ"ז ססי' ב', שלפי מנהג האר"י ז"ל, אפי' אם יזמן ברית מילה, אין להסתפר בכל זמן העומר. שע"ת אות'ח'.

וכתב עוד שם הנה"ש, דנסתפקתי אם חל יום מ"ט בשבת, אם מותר לגלח במ"ח. ולא אפשרי לי. ולולי שהכריחוני, כמעט לא הייתי מגלח. והב"ד המו"ב שם וכתב, וכן עיקר, לגלח בע"ש, שלא יכנס לחג כשהוא מנוול יעו"ש.

אם כן, אלו שני דברים. אין קשר ביניהם. נישואין וחתן, שירות ותושבחות וכו', כן.

יצחק", ואמר שבעיקבות הדברים "אנו שומעים לגדולי הדור". והכוונה שבודאי יבטא בחירק.

ואעפ"כ בל"ג בעומר התשפ"ד, שוב ביטא בפתח, ומיד עזבתי את המקום.

הערתיו אח"כ, ואמר שרגיל, ופשוט שכת. זאת שיגרת הלשון. הוא פשוט שכת.

אמרתי שעתידה לצאת חוברת בעניין, ואמר שאראה לו ושצריך להפיץ העניין.

לכן רציתי להראותה לו לפני ל"ג בעומר התשפ"ה, כדי לחזק רצונו לבטא בחירק.

ברוך ה', בהרבה מקומות שמעתי שהדבר התקבל, ושתיקנו את העניין. כגון בבני ברק, ובבית שמש, ובעוד כמה וכמה מקומות. אפילו במירון, חלק תיקנו. ב"ה שהדבר עזר. יישר כוחם של ידידנו האב והבן, למשפחת אהרונ, אשר עמלו להפיץ את החוברת, וב"ה היא הגיעה להרבה מקומות, אפילו שיצאה לאור רק בערב ל"ג בעומר.

הרב משה שליט"א: גם לבית מדרש בוהוש בבני ברק, החוברת הגיעה אליהם רק בשבת. עיינו והתפלאו מאד.

מרן שליט"א: לכל הפחות נתעוררו. להסיר חרון אף מישראל.

אולם מצד שני, הטענה היא כי ישנם כאלה רבים שהדבר שגור להם כך בלשונם, א"כ מה עושים?

אגיד לכם את מה שלמדתי לעשות. מתוך דבר דומה.

לפני מספר שנים, בא אלי ת"ח אחד מירושלם תובב"א ואמר לי, תשמע, יש אצלנו אדם אחד, שכאשר אנחנו מזמינים אותו להיות ש"צ, הוא לא אומר בסוף ק"ש י"י אלהיכם אמת. הוא מדלג על זה. שאלנו אותו, וכי הינך דרדעי? כי במקור הוא כזה. מדוע אתה לא אומר זאת? הוא ענה להם, אני שוכח. אינני רגיל. מה עושים?

ענית לי, שישנו פתרון. תאמרו לו, אנחנו נזכיר לך. נשמע, אם אתה לא תגיד, אנחנו

נעורר אותך, ואז נראה האם אתה תחזור לומר, או שלא. האם אתה אכן רוצה, או שאתה מתחכם ואומר לנו תירון שהינך 'שוכח'.

זאת היא הנקודה. אם הדבר אמיתי, שהוא אכן רוצה לתקן, רק שהדבר אינו שגור לו בלשון, הוא התרגל ככה מבית אביו, לצערינו. בזאת תיבחן. שיזכירו לו, יעירו לו, יעשו לו סימן.

*

מכתב שני, שנכתב ע"י הרב ו' כ' (מעיר אביחיל) ונשלח אלי באמצעות ידידנו הרב מאיר לוי הי"ו, אשר יש לו את מכון אור ההלכה ב'נדרים פלוס' וכו'.

יש לעיין לאור הדברים החוצבים בענין הניקוד הנכון בתיבת "האלקי", שמעתה יש גם לנקד התיבה "יוחאי" בחיריק (ע"מ שיחרזו). אם נאמר ככה, האלקי, אזי הדבר מקלקל את החרוז.

ואמנם יש בקרב יוצאי הונגריה רגילות לומר כך, מ"מ הכל צריכין למארי חיטייא בעלי הדקדוק שיפרשו לנו ענין זה.

הוא טוען, שא"כ לפי זה ישנו עוד תיקון. אם אתה אומר 'האלקי', צריכים גם להגיד 'יוחאי'.

ויש בדברים ממש, בעיקר העניין.

הרי הפיוט-השיר הזה, איננו משהו ישן, אלא חדש, אני משער כי חיברו אותו כנראה רק לפני כמאה ועשרים שנה.

מי שמכיר את השיר הזה, הוא פותח, אורחים נכבדים, ידידים ונחמדים וכו'. כתוב שם בהמשך למשל בזה"ל, דְּרִי טְבַּרְיָה, וְתוֹשְׁבֵי צֶפֶת, מִי לָכֶם פֶּה, וּמִה לָכֶם פֶּה. לְכָבוֹד הַתָּנָא הָאֱלָקִי, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי רוּחַ וְהַצֵּלָה, וְקוֹל הַמֶּלֶךְ יִשְׁמַע בְּבֵיתְכֶם, בְּזִכּוֹת מְלָכֶם. בְּזִכּוֹת הַתָּנָא הָאֱלָקִי, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי וכו'. רואים כי השיר התחבר לכבוד הבאים לקבר רשב"י, מכל מיני מקומות המפורטים שם, כגון ירושלם, חיפה, יפו, טבריה, הגליל וכו'. הם מברכים את כל אלה

שערי יצחק – השיעור השבועי

כמו כן לגבי המלה חשמונאי, האל"ף רק מבררת את הקריאה, שלא תטעה להגיד 'חשמונאי'. לכן הוסיפו אל"ף. אולם במשך הזמן הדבר גרם שיבוש, וקראו 'חשמונאי'. מתווכחים על כך בספרים רבים, אבל בדקו זאת בספרים הישנים, כגון במשניות קדומות – כמדומני כת"י קאופמאן – וראו כי מנוקד פתח, חשמונאי. וכן ינאי. א"כ ברור שכך היא המסורת האמיתית.

מאידך, מכיון שסוף סוף ישנם כאלה הגורסים ככה, ע"כ אם ירצו לומר 'יוחאי', זאת איננה שגיאה ממש. הדבר אינו מזיק. בפרט בנ"ד שרוצים לומר כך, רק בשביל יופי החרוז. האל"ף, יוחאי.

אמנם זה יסתור לכאורה את חרוזי השיר השני, ואמרתם פה-ל"ח, ר' שמעון בר יוחאי. הרי דלפ"ז האל"ף לא יוצאת במבטא. כמובן אפשר לענות דרך צחות, שבכך יוצאים ידי חובת כל השיטות... אומ' פעם כך, ופעם כך. אגב, גירסתנו היא יוחאי, החי"ת בפתח, לא בקמץ. והאל"ף לא נשמעת.

*

מהרי"ץ זיע"א [בע"ח דף קס"א ע"ב, בנוסח על הנסים] דן בעניין הזה, לגבי המלה חשמונאי, והוא כותב הערה מאד מעניינת על כך.

וז"ל מהרי"ץ שם, חשמונאי. לשון שדרה וגדולה, מן יאִתֵּי חֲשֻמְנִים וכו' [תהלים ס"ח, ל"ב], לא שהוא שם חניכה (בית יוסף [סימן תרפ"ב] בשם ארחות חיים).

ואולי מפני זה כתב הרב פרי חדש, לגרוס האל"ף בחירק. והוא נכון על פי הדקדוק, דברבים אתה אומר חשמונים, ובנפרד חשמונאי, כי היו"ד הכינוי נוספת כיו"ד הַיִּשְׂרָאֵלִי [ויקרא כ"ד, י'], ראובני [במדבר כ"ו, ו'] וכו'.

אלא שהנוסח השגור בפי הכל, וגם בתכאלי"ל ניקדוהו הנו"ן בפתח.

ולפי עניות דעתי, אולי שהם סוברים דמלת חשמונאי לא לשון גדולה היא, אלא שם בפני

שבאו, 'בזכות התנא האלהי', 'לכבוד התנא האלהי'.

והאמת היא, כי אכן ישנם הגורסים כך, יוחאי, האל"ף בחירק, בגלל שישנה האות אל"ף.

וחושבני, כי זה שחיבר את השיר, לא התכוון כפי שהם אומרים, 'האלוקי', בקו"ף. אלא 'לכבוד התנא האלהי, רבי שמעון בר יוחאי'. ואז ה'הי' ו'אי', זהו חרוז. כי שתיהן אותיות גרניות, הקרובות במוצאן. לכן זה דומה. זאת היתה כוונת המחבר. אכן אם אומרים 'קי', בלאו הכי זה לא ממש חרוז. קל וחומר לאמירתם האלקי. אך אם אומ' יוחאי כמקובל, אתי שפיר. זאת טענתי.

ברם, הדבר לא יעזור. וכי בשביל שישנו כאן משהו, שזה יותר נראה חרוז. גם אם זה היה ממש חרוז, וכי מותר להגיד חירוף וגידוף בשביל זה?

לגופו של עניין, גם תהיה סתירה, אם יגידו 'יוחאי'. אמנם ישנה גירסא כזאת, אבל לא רק פה. זאת שיטה.

הרי לגבי המלה חשמונאי, אנחנו אומרים 'חשמונאי', הנו"ן פתח והאל"ף נעלמת. והפרי חדש בהל' חנוכה כתב להגיד 'חשמונאי'. ישנם הגורסים כך, 'חשמונאי', מכיון שישנה האות אל"ף. אבל למעשה, אין מכך הכרח. וישנן ראיות רבות, שהדבר אינו נכון. הגירסא הישנה, בכל העדות בעבר, היתה 'חשמונאי'. האל"ף בלתי נשמעת. ומי שיעיין בתלמוד ירושלמי, יראה כי המלה חשמונאי כתובה שם בלי אל"ף, ותמורתה ישנן שם שתי יודי"ן, 'חשמונאי'. והסיבה שהוסיפו עוד יו"ד, כדי שלא תאמר חשמוני.

וכן לגבי המלה ינאי, וכן שמאי. ישנן שתי שיטות, איך לקרוא זאת. כי אם לא תהיה האות אל"ף, כגון במלה ינאי, יגידו יני. לכן כותבים שתי יודי"ן, או אל"ף. גם האות אל"ף רק מראה על הרחבת התנועה. וכן לגבי שמאי, בפסוק בספר דברי הימים [ראשון ב', כ"ח. ועוד] כתוב שְׁמִי בלי אל"ף, בגלל ששם יש ניקוד.

עצמו, והיא חניכתו וכינויו. ושוב מצאתי להרד"א שכתב, יוחנן המכונה חשמונאי ע"כ.

או שהיו לו שני שמות, יוחנן וחשמונאי. דאי אפשר דלא היה שם הכהן הגדול הזה מפורסם בניקודו, ובודאי מסורת הקריאה בידינו כמו שהיה באמת.

זאת ההערה של מהרי"ץ זיע"א. הערה אמיתית, אשר צועק את האמת הפשוטה. וכי הכהן הגדול הזה לא היה מפורסם בעם ישראל? לא ידעו איך קראו לו? בודאי שכן.

והראיות לכך, ראשית, בספרי הקדמונים מנוקד ככה, כמו שאמרנו. ודבר שני, גם במסורת על-פה שלנו, שהיא הכי אמיתית – כי רואים בהרבה עניינים ששמרנו על המסורת הכי טוב – מפורסם שהדבר כך, וגם בספרי התכאליל מימי קדם כתוב כך, אם כן זהו השם. מה יש להתווכח עכשיו בסברות, כיצד לקרוא את השם הזה, האם זהו שם או כינוי וכו'. וראיתי כי יש שהביאו דוגמא ממה שנאמר [במדבר כ"ו, ה'] חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי, לְפִלּוֹא מִשְׁפַּחַת הַפִּלְאִי. אבל הדבר אינו דומה. ומאחר שהדבר שגור בפי כולם, השם שלו הוא מפורסם. לכן, 'בודאי מסורת הקריאה בידינו, כמו שהיה באמת'.

והאמת הוכיחה את עצמה, בכל הספרים הישנים – לא דוקא אצלנו, אלא גם בארצות האחרות – זה היה כך. רק שבעוה"ר, מתוך שהתחדשו כל מיני שאלות, הגיעו לכל מיני מסקנות שאינן מדוייקות. הוצאת האל"ף במבטא האותיות דלעיל, הן מסברא בעלמא, ולא במסורת.

*

כעת מכתב נוסף, שכתב ושלח הרב א"י אורבך, אינני יודע מיהו ומהיכן, וז"ל, קראתי את הקונטרס התנא האלהי, שערך הרב מאיר אהרוני נר"ו מתוך שיעורי הגר"י רצאבי שליט"א, וייש"ב על שעוררתם את הנושא, ובודאי ראוי לכל אחד לדקדק בלשונו.

לגופו של ענין נראה כך.

א' ראשית וכהקדמה:

אם אכן היו אומרים אלקי באות ה"א, אזי אולי היה כאן גידוף וחירוף, אולם למעשה כולם אומרים באות קו"ף, כך שזוהי מילה חסרת משמעות. והרי אם תאמר בברכה "ברוך אתה ה' אלקי" בודאי לא ברכת מאומה, וממילא גם באמירה כלפי אחר אי"ז לא חירוף ולא גידוף.

כי בשלמא אם היה זה אכן בכוונת מכוין, ניחא, כי רחמנא ליבא בעי, וכשהלב מכוין לחרף אזי רח"ל. אולם כאן ברור שלאף אחד אין כוונה אמיתית לחירוף, כביכול ר' שמעון הוא אלקים, ובלי כוונה ובתיבה חסרת משמעות אין כאן כלל חירוף וגידוף.

ובכלל כשאומרים בחדא מחתא "התנא האלקי" זה תרתי דסתרי, אם אלקים לא תנא ואם תנא לא אלקים, כך שברור שאי"ז בכלל במשמעות.

מה שהוא טוען, כי כיון שאומרים האלוקי בקו"ף, אין בכך חירוף וגידוף, זאת איננה טענה. וכי בגלל שאומרים כך בקו"ף, זה לא חירוף וגידוף? א"כ מהי משמעות המלה? הרי רק משנים, מה"א לקו"ף. וכי מי שאומר שְקִי במקום שדי, או קְלִי במקום אלי – אפי' שזה נשמע כמו [במדבר י"ט, י"ז] מִים חַיִּים אֶל פְּלִי – יכול לומר זאת בצורה של חירוף וגידוף? הרי בודאי שהינך מתכוון אל הקב"ה. ברור שזאת היא הכוונה. וליתר טענותיו, התשובות מובנות מאליהן. וחלקן כבר נידונו בקונטרס, ואין צורך לטחון קמחא טחינא.

בהמשך מכתבו, הוא כותב כך. ב' שנית והוא העיקר:

בכלל יש לכם טעות באופן ההגייה האשכנזי. אלו שהנהיגו לשיר כך, בכלל לא שרו אלקי בפתח, אלא הם ידעו שהניקוד של הה"א הוא בחירק. אולם רצו להימנע גם מהגיית תיבת אלקי בחירק [וכפי מנהג האשכנזים שמתרחקים מכל הגיית שם קדוש], וע"כ השחילו בתוך התיבה בין

דיברנו על כך, וכתבנו על זה בקובץ דברי חפץ האחרון כ"ד [ניסן שנתנו זו], וגם נדפס שם המאמר של הרב חיים לוי בדברי חפץ, הוא ממש הפליא עצה הגדיל תושיה, לא האמנתי למראה עיני. הוא בירר את הנושא הזה הדק היטב, ומצא כי בעצם כבר אמרו זאת רבים מגדולי ישראל עוד לפני הגר"ח מואלאזין. העולם וכל הספרים מייחסים זאת בשם הגר"ח מואלאזין, אבל זה נכתב כבר הרבה מלפניו.

המקור הראשון, הכי מוקדם שהביא, זהו עוד הגר"ח. מהר"ר 'חיים' ויטאל. תלמידו המובהק והמפורסם של רבינו האר"י זיע"א, קדוש ונורא. הפלא ופלא. זהו חיזוק גדול לשיטתו.

הוא כתב זאת, בספרו עץ הדעת טוב [ח"ב משלי ג', י"ט] וזה לשונו, בני, אל ילזו מעיניך דברי התורה יומם ולילה. כי כיון שלא נברא העולם אלא בתורה כנזכר, אם כן מוכרח הוא שלא ילזו מעיניך אפילו רגע, כמו שכתוב [ירמיהו ל"ג, כ"ה] אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה, חֻקֹּת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שִׁמְתִּי, וְחַס וְשָׁלוֹם יִתְבַטֵּל הָעוֹלָם וְיִתְהַפֵּךְ לַתּוֹהוּ וּבִוְהוּ. הנה הוא כותב זאת במפורש.

ולכן הזהרתיך למעלה, שלא תעסוק בסחורה, אף אם היא לצורך קיום התורה. אפילו סחורה בשביל לימוד תורה, אל תתעסק.

שאלה מהקהל: הספר עץ הדעת טוב, נדפס כבר בזמן הגר"ח מואלאזין? הוא ראה אותו? תשובת מרן שליט"א: לא מתקבל על הדעת שראהו, כי בזמנו היה ספר זה עדיין בכת"י. עכ"פ שהוא כתב זאת כדבר ברור, יכול להיות שהוא ידע זאת מספרים האחרים.

הרב חיים לוי הלך הפוך, מהסוף להתחלה. הוא מביא ספרים מלפני הגר"ח מואלאזין, מהאחרון עד הראשון, עד שהגיע אל מהר"ח ויטאל, שהוא האחרון אצלו. ואני הבאתי אותו הראשון, הן כי זה הכי מוקדם, והן שהוא הכי מוסמך.

הלמ"ד לה"א גם את האות קו"ף, והכוונה היא כך, אלקהי, [הקו"ף בפתח, והה"א בחיריק].

ואם תאזין היטב לשירה האשכנזית, תשמע שזה ככה במדויק "אלוקהי", [ולא כמו הטעות שלכם שהכוונה בסוף זה לאות אל"ף אלקאי, על משקל צדיקאי ויהודאי. אלא הכוונה בסוף היא לאות ה"א "אלקהי"].

כך שממילא בטלה כל ההערה, ובטל כל הקטרוג. כי לשיר בסגנון זה, אין בכך שום רע. [אף כי שהמשמעות לא כ"כ ברורה, כמו שבכלל לשיר באות קו"ף זה חסר-טעם. אבל נעשה מטעמי יראת שמים, להימנע מכל הזכרת שמות קדושים].

יתכן ובפועל ישנם מעטים טועים השרים אלקי, ואולי גם הדפיסו פזמונים בכתוב כזה, ואכן לגביהם הערתכם רצויה ללא ספק, אולם המקור וההתגלגלות נובעות מהסיבה שפירטתי, וכך זה נשמע ג"כ אצל הבעלי מנגנים האשכנזיים אלקהי.

אינני יודע, מה הוא שח. אם אכן הדבר כך, שאומרים אלוהי, זהו משהו אחר. אבל זהו עוד שיבוש על שיבוש.

גילוי מפליא של ידידנו הרה"ג חיים לוי שליט"א כי היסוד העצום הידוע בשם הגר"ח מואלאזין, כי אם העולם היה פנוי מתורה אפילו רגע אחד, כל העולמות היו נחרבים וכו', הובא כבר בספרים הרבה מלפניו.

דבר נוסף, ג"כ בזכותו של ידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו, לקראת חג מתן תורתנו. גילוי מפליא.

דיברנו וכתבנו בס"ד, בעניין היסוד העצום והמרעיש של הגר"ח מואלאזין בספרו נפש החיים [שער ד' פרק י"א ופרק כ"ז] וז"ל, אם היה העולם כולו, מקצה עד קצהו, פנוי חס ושלוש רגע אחד ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותוהו חס ושלוש עכ"ל.

ומצד שני, הוא – הר"ח לוי – מביא גם את אלה שאינם מסכימים איתו, שכותבים אחרת. הוא מתחיל במדרש שמואל [פ"ו מ"א ד"ה נקרא ריע], למחרת שמואל די אוזידא, אשר גם הוא מתלמידי רבינו האר"י ז"ל. מדבריו יוצא במפורש, שהוא אינו סובר ככה. וזה לשון המדרש שמואל, השי"ת מקיים העולם ברחמיו אפילו שלא יהיה צדיק בעולם. גם אם אין צדיקים בעולם. והסיבה היא, שכבר נשבע מעבור מי נח עוד על הארץ. וזהו פירוש תולה ארץ על בלימה. רוצה לומר שבשיש צדיק בעולם, הצדיק הוא יסוד כל העולם, והעולם מיוסד עליו. אמנם כאשר אין צדיק בארץ, אז השי"ת תולה ארץ על בלימה. אעפ"י שאין צדיק שהוא היסוד, הוא תולה אותה על בלי יסוד.

זהו פסוק בספר איוב [כ"ו ז'], נִטָּה צֶפּוֹן עַל תְּהוֹ, תִּלָּה אֶרֶץ עַל בְּלִי מָה. המלה 'בלימה' מתחלקת לשתיים, בלי מה. על כלום. על אפס. או כמו שדרשו רז"ל [במסכת חולין דף פ"ט ע"א], על מי 'שבולם' פיו בשעת מריבה. גם אם אין צדיק בעולם, מ"מ הקב"ה תולה את כדור הארץ בלי יסוד.

הקב"ה הבטיח, ואין דבר כזה שהעולם ייחרב. רואים כי הדבר היה פשוט, אצל בעל מדרש שמואל. עיינתי בכך בפנים, והוא מאריך שם על כך, וגם בסוכת דוד המצויין שם הסביר אותו בהרחבה, ולא ניכנס כעת אל הפרטים, כי אינם שייכים לעיקר הנושא דידן.

ואף כי אמנם, אין שום הכרח לפרש כך את הפסוק עצמו, אבל רואים כי כך דעת המדרש שמואל.

*

לגבי הפסוק עצמו, זכורני שראיתי פירוש הפלא ופלא על הפסוק הזה. לכאורה, מהו הקשר שבין רישיה דקרא, 'נוטה צפון על תוהו', לבין סיפיה דקרא 'ותולה ארץ על בלי מה'. [עיי' בהרחבה בעניין זה, בשיעור מוצש"ק ויחי התשע"ח בשכ"ט].

ישנה מחלוקת בין 'הטבעיים', איך זה שכדור הארץ עומד באמצע חלל העולם, מבלי שהוא

נשען ונתמך על ידי שום דבר? הרי יש סביבו את השמש ואת הירח, ואת כל הכוכבים, המוני כוכבים, על מה עומד כדור הארץ?

היה על כך ויכוח. היו שתי דעות, באיזה אופן להסביר זאת ע"ד הטבע, מה מעמיד אותו? היו כאלה שאמרו, שישנו כוח אשר מושך את כדור הארץ לכל הכיוונים, והם מתנגשים. זה מושך לפה, וזה מושך לפה וכו', וממילא כדור הארץ נשאר עומד באמצע. וישנם כאלה שאמרו ההיפך, כי ישנו כוח אשר דוחף את כדור הארץ לכל כיוון, זה דוחף לפה וזה דוחף לפה וכו', ועי"ז ממילא הוא נשאר באמצע. כך הקב"ה עשה את שיעמוד העולם.

אומר איוב, 'תולה צפון על תוהו'. אתם הייתם צודקים, אם צד צפון היה כמו כל יתר הרוחות. אבל הרי ידוע, שבצד צפון אין מחיצה. הדבר נרמז בפסוק [ויקרא כ"ו, א'] לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים. הקב"ה ברא את העולם בצד צפון, באופן שאין שמה מחיצה, כפי שישנה בכל רוח. אלילים חסר יו"ד זהו ראשי תיבות, אין להם יכולת ליבנות מ'חיצה. הקב"ה השאיר את צד צפון פרוץ, כדי שמי שיגיד שהוא כוח בעולם, שיוכיח זאת. שישלים את המחיצה. הקב"ה השאיר לך עבודה. בצד צפון, אין שמה מחיצה. אלילים כתיב, אתם אינכם יכולים להשלים ולבנות את המחיצה.

אם כן לפי דבריכם, היה צריך להיות אחת מן השתים. הרי לכוח שבצפון, אין לו כוח שדוחף, ולא כוח שמושך, א"כ צריך להיות שהוא ינטה או כלפי מעלה, כי הכוח מתחתיו היה דוחף אותו. או הפוך, יותר כלפי מטה. אבל רואים, שהוא עומד באמצע. שמע מינה, 'ותולה ארץ על בלי מה'. אין שום כוח שדוחף או מושך, רק כך רצונו וחכמתו יתברך 'בלי מה'.

הפלא ופלא.

ברם זהו רק לגבי פירוש הפסוק, אולם המדרש שמואל מפרש אותו אחרת, בלי שום קשר לעניין דלעיל.

*

כל אומן אשר עושה כל, כגון נגר שעשה שלחן, או סנדלר שעשה – חוץ מכבודכם – נעליים, או בנאי אשר בנה בניין, לאחר שהוא בנה אותו, נגמר. הכלים והבניינים, אינם צריכים את אלה אשר עשו אותם, אלא הם קיימים גם בלעדיהם. אפילו אם ימות הבנאי, או הסנדלר או הנגר, וכי בשביל זה הכסא וכו' לא יתקיימו? הוא ישאר. משא"כ הקב"ה, הכל תלוי במאמר פיו. החיות של כל העולמות, תלויה בהקב"ה, באותיות תורתו הקדושה. אם ח"ו הקב"ה אינו נמצא, הם אינם יכולים להתקיים.

אבל בריאת העולמות אינו כן. כי אלו אותיות התורה אשר בהם נברא כל דבר, כמו למשל השמים, הנה נברא במה שאמר [בראשית א', ו'] 'יהי רקיע בתוך המים וגו', האותיות האלו הן הן חיותם וקיומם של שמים. ואלמלא נסתלקו השגחת האותיות האלו מן השמים רגע כמימריה, היו כל השמים תכף לאפס ואין, והיו כלא היו.

וזהו שאמר, 'לעולם י"י דברך נצב בשמים' [תהלים קי"ט, פ"ט]. מה שאתה דיברת בבריאת השמים, לעולם הוא נצב ועומד בשמים, להיות על ידו קיום השמים. ע"כ דפח"ח.

המלים הללו קיימות, והן אלו אשר מחזיקות ומחיות אותם כל הזמן.

ועיקר קיום אותיות התורה בשמים, הוא כשישראל מקיימין אותיות האלו למטה בארץ. כמאמר רז"ל ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר, אם ישראל מקבלין את התורה וכו' עכ"ל.

מן הסיפא, בודאי שאין כ"כ ראיה לגבי הנושא הזה. אולם מן המובא בשם ספר באר מים חיים, הרי הוא לא כתב כי 'הכל בעסק התורה', אלא הוא כתב 'קיום כל התורה'. קיום התורה, זהו לאו דוקא לימוד התורה, אלא גם קיום המצוות. לפי הגר"ח מואלאזין, ישנם רבים הסוברים כי הכל תלוי אך ורק

בהמשך הוא – הר"ח לוי – מביא, כי גם מה"ר אברהם, אחיו של הגר"א, העלה את היסוד הזה. זהו ג"כ דבר חשוב מאד. הוא מצא מקורות חשובים מאד, לגבי הנושא הזה.

כתב אחי הגר"א בספר פרקי דאברהם פרק ו' דאבות אות א', על מה ששנינו שם, רבי מאיר אומר, כל העוסק בתורה לשמה וכו' ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו וז"ל, ולא עוד אלא שכל העולם, היינו עולם הזה. כולו, היינו כל העולמים כולם. כדאי הוא לו, שכל חיותם וקיומם על מצבם הוא רק על ידי התורה שהאדם עוסק בה למטה, כמ"ש וחיי עולם נטע בתוכנו דוקא.

תשמעו כעת מה הוא כותב במפורש, וז"ל, כי אם היה חס ושלוש העולם – אלו כמעט אותם המלים שכתב הגר"ח מואלאזין – מקצהו ועד קצהו פנוי אפילו רגע אחד מעסק התורה, היו כל העולמות נופלים ונחרבים והיו לאפס ותוהו ממש חס ושלוש.

הוא מביא עוד כמה מקורות, אשר כותבים זאת. אולם לגבי חלק מהם, חושבני כי צריכים קצת להסתייג, מכיון שזה לא ממש כך במדויק.

למשל, ספר באר מים חיים [פרשת בראשית על פסוק אלה תולדות השמים], להרה"צ רבי חיים מטשרנובין, שכתב בזה"ל, אלמלי יצויר העדר קיום כל התורה מכל ישראל ביחד אף על רגע אחד, חלילה וחלילה היה מוחזר כל העולם כולו לתוהו ובוהו, והיה כלא היה. כי אין להם מציאות העמדה, רק בקיום התורה.

וכעין זה כתב בספרו סידורו של שבת (ח"ב דרוש רביעי פ"ב מאמר ו') בשם רבי ישראל בעל שם טוב הקדוש וז"ל, וכמו שאמר הבעל שם טוב זי"ע ועל כל ישראל, על פסוק לעולם י"י דברך נצב בשמים. כי הנה אומן העושה כל, אז אחר גמר פעולתו ועשיית הכלי על תכונתו, אין לאומן בו עוד שום עשייה ושום מחשבה עליו, והכלי עומד תמיד על מעמדו, בלתי ראות פני האומן.

בלימוד התורה, לא בקיום מצוות, ואפילו לא תפילה. לשיטתם, הדבר לא יעזור. זהו אינו ממש מה שאמר הגר"ח מואלאזין.

ועינתי ג"כ בספר באר מים חיים [שם] בפנים, וראיתי כי הוא מדבר במפורש לגבי 'תורה ומצוות'. דהיינו, לאו דוקא תורה.

כך הוא כותב [בדף צ"ה], וזה שאנו אומרים בתפילתנו, המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. כי העלאת לימודי התורה לשמה, וקיום מצותיה בכל יום תמיד לפני בורא עולם, הוא הגורם לחדש מעשה בראשית, בהשפעת כח אור השפעתו לקיום והעמדת, כל העולמות. ואלמלי יצויר העדר קיום כל התורה מכל ישראל ביחד, אף על רגע אחד חלילה וחלילה, היה מוחזר כל העולם כולו לתהו ובהו, והיה כלא היה. כי אין להם מציאות העמדה, רק בקיום התורה. הנה הוא כותב במפורש, כי גם קיום המצוות. א"כ הדבר רק מסייע חלקית, או רק לפי הבנות מסוימות.

גם בדף צ"ו הוא כתב בזה"ל, אבל קיום העולם, שהוא על ידי בני ישראל המקיימין התורה ומצוותיה, וזה נעשה על הארץ, ודאי הקרוב קרוב קודם להחיות ולקיימן. ולכן אמר, ביום עשות י"א ארץ ושמים.

הוא אומר במפורש, 'תורה ומצוות'. א"כ מן הבחינה הזאת, אין מכך ראיה.

וכן לגבי הדבר השני המובא שם בדברי חפץ בזה"ל, רבי יעקב קראנץ המגיד מדובנא, נתבש"מ – זהו ר"ת, נתבקש לישיבה של מעלה – בשנת ה'תקס"ה, כתב בספרו אהל יעקב (ריש פרשת חקת) וז"ל, הנה כבר ידענו כי יסוד העולם בכללו, התורה והמצוות, אשר בלעדה לא יתקיים העולם גם שעה אחת, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה ל"ג, כ"ה), כי היא הנותנת חיים לכל צבאות הבריאה בכלל עכ"ל.

אבל הוא כותב במפורש, 'התורה והמצוות'. אמנם היסוד הזה כתוב כאן, אולם לפי

המהלך שלהם, קיום המצוות ג"כ מחזיק את העולם. והדבר אינו מתאים ממש עם השיטה דלעיל. אינו עולה בקנה אחד.

אולי ישנם כאן כמה דברים, אשר צריכים 'לצמצם' אותם. [אחר כך נתברר לי שידידנו הרה"ג חיים לוי שליט"א כל רז לא אניס ליה, וכבר עמד על כך בעצמו שמהאהל יעקב וזולתו, רואים כי דעתם שגם מצוות מקיימים את העולם, ולא רק עסק התורה. אלא שהוא כתב זאת רק אח"כ באות י"ד סוף ד"ה תחילת, אבל עכ"פ ציין זאת כאן לעיל בסוף ד"ה כעין, לעיין שם. ויישר חלילה לאורייתא].

ישנם האומרים בשם החזו"א, כי גם כאשר אדם נח לשם לימוד, זהו ג"כ נחשב לעניינו כמו לימוד. אבל הם כותבים, 'ומצוות', משמע כל המצוות, גם לולב. כל מצוה. לא כשהמצוה היא לצורך הלימוד, אלא עצם קיום המצוה, כגון אם הוא מניח תפילין, וכן כל המצוות, זהו ג"כ מחזיק את העולם. העיקר, כל מה שקשור ללימוד התורה ולמצוותיה.

ביון שהנני רואה שהזמן נגמר, ע"כ נשאיר את ההמשך לשיעור נוסף, כי יתכן שישנה עוד איזה הערה קטנטונת לגבי הנושא הזה. עכ"פ יוצא, שישנן שלוש שיטות בנ"ד. והמקום ב"ה יאיר עינינו במאור תורתו. ושנוכח להיכנס ולהתעלות במ"ט שערי טהרה, לקראת חג מתן תורה, אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.
לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.
הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.
פרטים בטלפון: 050-4140741

לק"י

הננו להודיע בזאת כי
השיעור השבועי הקבוע

של מרן הגאון
הרב **יצחק רצאבי שליט"א**
פוסק עדת תימן

מח"ס שלחן ערוך המקוצר ח"ה, שו"ת עולת יצחק ג"ח ועוד

ממשיך להתקיים מדי מוצאי שבת קודש
עכשיו בחדשי הקיץ

השיעור מתחיל בשעה 21:30
בבית המדרש "פעולת צדיק"
רח' המכללה (מהרי"ץ) 4 בני ברק
(פינת רח' בירנבוים 2 ליד "שוק השומר")

ציבור האברכים בני הישיבות
וכלל שוחרי התורה מוזמן

שיעור שכולו חידוש - ממנו תצא מלא וגדוש